

A csavargók és koldusok telepe Merxplason

A csavargás és koldulás kérdésének rendezésével mind többet kezdenek foglalkozni; mind többet emlegetik a tudományos összejöveteleken és a szakirodalomban a közveszélyesség, a biztonsági rendszabályok, a határozatlan tartamú büntetések fogalmát. A büntetőjog elméleti és gyakorlati munkásait immár majdnem kizárólag ezek a kérdések kezdik érdekelni. A kérdés nálunk is aktuális; nem szükséges talán külön utalnunk a most lezajlott *Magyar Jogászgűlésre*, amelynek programján a közveszélyesség kérdése

is szerepelt; vagy kiemelnünk a *Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület Magyar Csoportjának* három évvel ezelőtt a közveszé-lyesség kérdéséről tartott igen becses előadási sorozatát. Nem lesz ennél fogva talán érdektelen, ha nagy vonásokban képét adjuk annak a nagyszabású munkának, amely Belgium egyik félreeső helyén, Merxplason folyik a csavargás és koldulás ügyének intézményes rendezése folytán és ahol a fentemlített fogalmak a gyakorlatban érvényesültek.

A merxplasi és a vele kapcsolatos (Wortel, Hoogtraeten) telepek, valamint a reckheimi telep mostani alakját az 1891. évi törvénynek (Loi pour la répression du vagabondage et de la mendicité) köszöni, habár mindegyik most megnevezett intézet eredete a XIX. század elejére vezethető vissza.

À napóleoni háborúk következtében úgy a földművelés, mint az ipar terén beállott pangás nyomában a népesség elszegényedése igen nagy mértékben fokozódott. A foglalkozás nélkül szűkölködő népesség elhelyezése, foglalkoztatása es így a népjólét fokozása céljából VAN DEN BOSCK tábornok szervezi a társadalmat; 1818. április 1 -én megalakítja a »*Németalföldi Jótékonyági Egyesülete-ét*, amelynek két év multán huszonegyszer tagja és évi 70.000 forint jövedelme van. Az egyesület egymásután létesíti a telepeit a mostani Hollandia és Belgium elhagyatott, gazdaságilag érintetlen területein. Ezek között Belgiumban az első a worteli telep. Ezekre a telepekre telepíti az egyesület az elszegényedett családokat, birtokba adva részükre földet, teljesen felszerelt házat, gazdasági eszközöket, háziállatokat, de még ruházatot is. Az egyesület alapszabályainak egyik pontjában a segélyezés elve a következőképpen van szabályozva: »a szegényeknek adott segítség munkájuknak jutalma legyen és sohasem alamizsna, amely a munkátalanságot elősegíti«. Ugyanez az eszme vetődött felszínre a nemrég lezajlott anversi congressuson is, mikor az elfajuló közjótékonyágnak a csavargást elősegítő hatását vizsgálták. Az alapszabályok azt is megengedték, hogy a munkátalan, érdemtelen telepések az egyesület telepeiről eltávolíttassanak.

A telepek nemsokára túlterjeszkednek eredeti feladatukon. Az állam az egyesülettel szerződést köt, amelynek értelmében az állam évenként és egyenként harminczöt forint tartásdíj mellett az egyesület telepeire 1.000 egészséges koldust utalhat be; majd egy királyi rendelet értelmében ide utaltatnak be napi tizenöt cent tartásdíj mellett az egészséges csavargók is. 1823-ban megveszi az egyesület a Merxplas és Ryckevorsel között elterülő, teljesen feltöretlen területet és ide helyezi el a visszaeső koldusokat. Egy 1820-ban kelt királyi rendelet a koldustelepeknek új szervezetet ad; a telepeken ipart honosít meg, a fiatalok részére ipariskolákat létesít. Az egyesület anyagi viszonyai mindinkább

romlanak, majd a politikai viszonyok, a két ország különválása siettetek az átalakulást. Az állam tíz év múlva beszünteti a telep segélyezését, hat év múlva pedig a telep árverésen a »Jótekonysági Egyesület« legelső hitelezőjének, Frigyes hollandi herczegnek tulajdonába kerül. A még ott levő telepeket az időközben létesített öt tartományi telepre helyezik át. Lassú fejlődés indul meg ezután, amelynek kezdő határköve az 1848-iki törvény, végpontja pedig a mostani állapot bázisa: az 1891. évi törvény. A fejlődés során megveszi a kormány a Merxplas-Ryckevorsel és Wortel községekhez tartozó területet, hogy ott rendezze be csavargó- és koldustelepeit. A telepek akkori állapotát jellemzik a földterület megvásárlásához szükséges költség megszavazása alkalmával felszólaló egyik országgyűlési tagnak a következő szavai: »Ezen az igen tekintélyes területen alig van valami; valóságos pusztaság Csak a kormány tudja ezt a pusztaságot termőföldre változtatni. És most, negyvenegy évvel később, elmondhatjuk, hogy az állam megtette kötelességét. Kitűnően berendezett gazdaság, elsőrangú ipari műhelyek állanak a telep rendelkezésére.

A telepek – mint már fentebb említettük – az 1891. évi törvény alapján állanak; szervezetüket legutóbb 1907-ben királyi rendelet szabályozta. A hivatkozott törvény a »munka általános kötelessége« elvének törvénybe foglalása. A törvény indoklása ezt mondja: »A munkálkodás törvénye ellen intézett lázadás, a szokásos és tudatos munkakerülés lehet csak egyedüli mértéke a büntetésnél; a társadalom csak azt büntesse, aki nem akar dolgozni; de segítségére kell sietni azoknak, akiket véletlen, az egyes akaratától független körülmények akadályoznak a munkában.« Ennek az elvnek szem előtt tartásával a törvény három csoportot különböztet meg. Az első csoport a szokásszerű, hivatásos csavargók és koldusok csoportja, amint a törvény 10. §-a mondja: »azok az egészséges egyének', akik a helyett, hogy munkával igyekeznének a létfenntartásukhoz szükséges eszközöket megszerezni, mint hivatásos koldusok a jótekonyságot kihasználják, továbbá azok az egyének, akik munkátalan, iszákos, vagy erkölcsellenes életet folytatva, a csavargás állapotában vannak, végül a kitarítottak (les souteneurs de filles publiques). A második csoport a közönséges csavargók és koldusok csoportja, azaz azok, akiknél a 13. §. minősítése nem forog fenn, tehát mindazok, akiknél a munkátlanság nem szándékos, nem hivatásszerű. A harmadik csoport a fiatakorúak (18 éven aluliak) csoportja. Az első csoport kerül a csavargótelepre (dépôt de mendicité), a második a menedékházba (maison de refuge), a harmadik csoport pedig a javító-nevelőintézetekbe (école de brienfaisance). Vizsgálódásunkat ez alkalommal csak az első két csoportra

terjesztjük ki. Az intézetbe való beutalás az első és második-csoportra nézve rendszerint a békebíró (juge de paix) rendelkezése alapján történik. Ő elé állítandó ugyanis minden olyan egyén, aki a csavargás állapotában találtatik, továbbá a kitarítottak. Az elsősorban megnevezettekre vonatkozó rendelkezés ellen jogorvoslatnak nincs helye; a kitarítottak a békebíró rendelkezése ellen felebbezéssel élhetnek. A békebíró sommásan ítél: megállapítja a csavargó személyazonosságát, korát, testi és lelki egészségi állapotát, továbbá előéletét. Erre vonatkozólag segítséget nyújt a Bruxellesben szervezett központi nyilvántartó hivatal. Mindazonáltal erre nincs nagy szüksége a békebíróknak: az eléje kerülő egyének, mint az a későbbi adatokból kitűnik majdnem mind ismerősei a békebíróknak; ujoncz igen kevés van, a telepeken tartott egyének majdnem mindannyian többszörösen visszaesők. Az eljárás gyorsaságát okozza az is, hogy a békebíró elé állított egyén 24 óránál tovább nem tartható fogva. Rendszerint ugyanazok a csendőrök kísérik a csavargót tovább Merxplasba, akik őt a békebíró elé állították. Belgiumi tanulmányutam alkalmával egy pár igen érdekes esetét hallottam emlegetni ennek a gyorsaságnak. A csavargók telepére azonban nemcsak a békebíró rendelkezése alapján kerülnek a fent meghatározott csoportba tartozó egyének, hanem a törvényszék (tribunal correctionel) ítélete alapján is, és pedig egy évnél hosszabb börtönbüntetés kitöltése után. Igen nagy az eltérés a két csoport között nemcsak az intézetek szempontjából, hanem az ott eltöltendő idő tartama tekintetében is. Mert míg a csavargók telepére a beutalás kettőtől hét, illetőleg egytől hét évig terjed, addig a menedékházban eltöltendő idő maximális tartama egy év.

Ennek a törvénynek végrehajtására szolgál a merxplasi telep, hivatalos nevén: *Dépôt de Mendicité de Merxplas*. A telep már külső formájában is sok érdekességet rejt magában. Igen értékes tapasztalatokat szerezhet itt az iparos, a földművelő; de kiváltképpen értékes a büntetőjog, vagy egyéb socialis tudomány iránt érdeklődő, az orvos részére az itt tartózkodás; a kísérleti psychologianak pedig valóságos tárháza, fel nem kutatott területei várnak a látogatóra. A telep maga kissé kényelmetlenül közelíthető meg; Anverstől vicinálison két órányira fekszik. A telep arányait a következő számok jellemzik (mind 1910. évre vonatkozólag): az intézetben átlag 5.305 egyén tartózkodott, a telep kiadása 1,825.000 frank, az ipari műhelyek bevétele pedig 1,100.000 frank volt. A telep összes területe 613 hektár, amelyből 22 hektár be van építve (nem számítva a személyzet által lakott épületeket). A telepen önállóan folytatott ipar száma a harminczat meghaladja, az ezeken kívül kicsiben folytatottaké a húszon felül van. Ezen jól szervezett községben csak 164 hivatalnok

teljesít szolgálatot; a telepések őrzésére ezenfelül egy százhuszoi)három főből álló katonacsapat van ide rendelve. A telep élén STROOBAUT igazgató áll, aki tizenegy éve vezeti azt kiváló hivatottsággal és szakértelemmel. Az intézmény az igazságügyminister főfelügyelete alatt, aki ezt az általános felügyelő (inspecteur général) által gyakorolja. Ott tartózkodásom előtt pár héttel volt a telepen az akkoriban még új igazságügyminister, Carton de Wiart, feleségével együtt, akinek a patronage ügye iránt tanúsított érdeklődésének tettekben is megnyilatkozását tanúsították a telepések által nekem mutogatott levelek, amelyekben a minister felesége az érdekükben tett intézkedésekről értesíti őket. A patronage a telepen igen sok tennivalót talál; az innen szabadulóknak a társadalomba való visszahelyezése (reclamation) igen sok gondot ad. Ennek a megkönnyítése végett a környéken alakult patronage-egyesület tagjai átlag kéthetenként meglátogatják az intézetet és az evégből jelentkezett telepéseket meghallgatják. A patronage-egyesület tevékenysége nem mondható teljesen kielégítőnek, habár emelkedő irányzatot mutat. Az elmúlt évben összesen 377 telepest vont az egyesület pártfogása alatt. A tevékenység megítélésénél mindamellet figyelembe kell azt venni, hogy a telep fekvése folytán a látogatások több időt vesznek igénybe és így a tevékenység is nagyobb áldozattal jár. A telep felügyeletével az általános felügyelőn kívül egy bizottság van megbízva, amelynek tagjait a király nevezi ki. Ez a bizottság tesz szükség szerint a miniszternek előterjesztést és évenként jelentést a telep helyzetéről. Igen feltűnő az a kiszámú személyzet, mely a telep ügyeit ellátja. Majdnem hat-ezer embernek felügyeletével, foglalkoztatásával és a telep szellemi és anyagi administrálásával – a katonákat nem számítva – összesen százhatvannégy tisztviselő foglalkozik, bele-számítva ebbe nemcsak a telepések ápolásával foglalkozó apácákat, a munkavezetőket, hanem még az éjjeli őröket, kisegítő napszamosokat is. Ilyen létszám mellett csak arra hivatott emberek alkalmazásával, a munkaerő és munkaidő teljes kihasználásával lehet azt az eredményt – még oly jól szervezett viszonyok mellett is – elérni, amelylyel a merx-plasi telep dicsekedhetik. Az alkalmazottak munkaerejének és munkaidejének teljes kihasználását jellemzi az az előttem majdnem hihetetlennek látszó intézkedés, hogy az igazgatótól kezdve az összes tisztviselők szabadságideje évenként összesen tizenöt nap, amely – mint értesültem – Belgiumban a végrehajtó hatalom összes tisztviselőire vonatkozólag irányadó. A tisztviselők és őrök között a rend és fegyelem igen szigorú, a telep természetének megfelelő. Az igazgató – amilyen humánus és méltányos – éppen olyan erélyes; megköveteli a telep minden egyes alkalmazottjától nemcsak hivatalos köte-

lességének pontos teljesítését, hanem magánéletének tisztaságát és kifogástalan voltát, hogy a telepesek előtt jó példát nyújtson. Az igazgató szigorú felfogását jellemzi, hogy állásának elfoglalása után nemsokára előterjesztést tett a miniszterhez az iránt, hogy a telep alkalmazottai a telep műhelyeiben megrendelést ne eszközölhessenek, ez által akarván az elterjedt visszaéléseket, üzérkedést a telep ipari termékeivel megakadályozni; és ezt a tilalmat saját példájával menve elül – szigorúan végrehajtja.

A telepeseket a koldustelepekre és a menedékházakra (gyűjtőnéven: Colonie de bienfaisance) vonatkozó királyi rendelet kilencz osztályba sorozza, amelyek állandóan vannak egymástól el különítve. Az első osztályba tartoznak a 18-tól 21 éves korúak (20), ¹⁾ a másodikba a részben munkaképesek (1.302), a harmadikba a teljesen munkaképtelenek (264), a negyedik osztályba a büntetlen előéletűek, akik a telepen először vannak (45), az ötödikben, akik ismételten elszöktek volt a telepről (127), a hatodikba a gyűjtogatok (77), a hetedikbe a kitartottak és amoralisok (83), a nyolczadikba a fékezhetetlenek (155), végül a kilencedik osztályba a többiek (2.878). Az ötödik csoport alosztályaként szerepelnek az elmebaj tüneteit mutató telepesek (98). Ha az osztályozás alapját, ha csak futólag is vizsgáljuk, feltűnik, hogy a felosztás konstruálásánál a közveszélyesség fogalmának engedtetett tér. Itt vannak pl. a gyűjtogatók, akik beutalásuk előtt gyűjtogatásért már büntetve voltak, vagy a telepen kíséreltek meg gyujtogatást. Ez utóbbi eset azonban az elmúlt 10 év alatt csak két ízben fordult elő. Elképzelhető, hogy ezeknek az egyéneknek közveszélyessége itt, ezen a telepen még fokozottabb. A legkevésbébe vigasztaló látványt a hetedik csoport nyújtja, ahol a kitartottak, a szemérem ellen elkövetett büntett miatt elítélve voltak vannak, vagy akiknek sexuális aberrációra való hajlandóságuk köztudomású. Ezek az egyének nappal állandó felügyelet mellett közös udvarban, illetőleg munkateremben vannak, míg éjjel egy hálóteremben, de átláthatatlan vasrácsoszattal teljesen körülvett hálófülkékben külön-külön fekszenek. Ennek a csoportnak elhelyezésére szolgáló épületszárnyban van a fegyelmi büntetés végrehajtására szolgáló zárkarendszerű fogház is és a nyolcz csoport részére épített templom, amelyben a telepesek mise alatt a fogházak mintájára épített külön-külön elzárható fabódékban vannak, úgy hogy a miséző papot láthatják, egymástól azonban teljesen el vannak különítve. A kilencedik csoport istentisztelete az erre a célra épített, nagy, külön-

¹⁾ A zárjelben levő számok a telepeseeknek a telepen időzéseim első napján (augusztus 25-ike) volt beosztását mutatják; az aznapi létszám 5.050 volt.

álló templomban történik. Az intézetnek két katolikus lelkésze van, akik vasár- és ünnepnapokon két-két misét mondanak. Évenként egyszer szerzetesek missiót tartanak. A miselátogatás minden katolikus vallású telepekre – eltérően a belga letartóztatási intézetekről, ahol csak fakultatív – kötelező. Feltűnő jelenség a negyedik osztályba sorozottak kis száma. Ez annyiban örvendetes, hogy ebből a csavargásnak egy bizonyos stagnáló helyzetére lehet következtetni. Az elmúlt évben az újonczok száma összesen 392 volt, amely a nagy forgalmi számhoz viszonyítva, igen csekélynek mondható és körülbelül 12%-nak felel meg.

A telepeselek megoszlásának vizsgálatánál éppúgy, mint a telep látogatása alkalmával, igen különösnek fog feltűnni az a körülmény, hogy mily nagy számban vannak a telepen a munkaképtelenek, a szellemi és testi betegségben szenvedők. Az 1010. évi arányt figyelembe véve, a telep összes lakóinak több mint 50%-a nem volt teljesen munkaképes egészségi állapotban. Ez is mindenesetre egy érdekes tünet annak bizonyítására, hogy a csavargás testi vagy szellemi okokkal függ össze és ezeknek a tényezőknek következménye. Feltűnő az elmebetegeknek igen nagy száma, habár a kifejezetten elmebajosokat az igazgatóság a betegség constatálása után a Tournaiban levő elmeegógyintézetnek erre a célra rendelt osztályára szállítja. Ezeknek az egyéneknek elhelyezésére szolgáló udvar képe igen sok hasonlóságot mutatott a gyűjtőfogház megfigyelő osztályával. Egyik alkalommal látogatásom idején az idegennel való beszélgetés az egyik szerencsétlenül felkeltette az üldözési téveszméket, úgy, hogy nyilvánvaló jelét adta betegségének, míg ugyanez a beteg másnap a rapporton megjelenve, egyáltalán nem mutatta jelét betegségének, és az orvos véleménye alapján továbbra is a telepen maradt.

A nyolczadik osztályban vannak a fegyelmileg büntettek, akik az intézeti rend ellen szegültek, továbbá azok, akik ellen vizsgálat folyik, valamint azok, akik a kiszabott büntetés alul kivonták magukat és akik ezért ennek végrehajtása végett valamely letartóztatási intézetbe kísértetnek át. Ezeknek az őrizete a leggondosabb. A fegyelem megsértőivel szemben az igazgatónak több fegyelmi eszköz áll rendelkezésére. Egyszerűbbek a munkabérnek, a munkának és egyéb kedvezményeknek megvonása, az élelem megszorítása kenyérre és vízre, magánelzárás, fegyelmi zárka, végül a fegyelmi (nyolczadik) osztályba sorozás. A telepen a munka, mint jutalom szerepel, amelynek megvonása büntetésképpen számít. Ez is kifejezője annak az elvnek, amelyre a telep alapítva van: a munkára szoktatás elvének. További ilyen büntetés az olvasmány megvonása. Igen érdekes volt látni vasár-

nap és köznapokon munka után az öreg csavargókat, amint könyveikre hajolva, az olvasásban kerestek szórakozást és talán feledést is. Nem érdektelen megemlíteni, hogy az elmúlt évben a könyvtár forgalma majdnem 73.000 kötetre rúgott, amelyből 42.000 francia nyelvű, a többi pedig flamand volt, amely arány megfelel a két faj intellektuális arányának is.

Mint kedvezmény igen nagy szerepet játszik a telep életében a »cantine«, ami a mi fogházainkban »spájzolás« név alatt ismeretes. Meg van ugyanis engedve a telepeseknek, hogy munkajutalmuk egy részén az intézettől önköltségi áron különböző cikkekkel, főleg élelmiszereket vásároljanak. Igen érdekes kép volt, amint a telepések hosszú sorban várták, míg rájuk kerül a sor az erre a célra szolgáló helyiség előtt, amelynek ablakánál ki van függesztve az eladásra kerülő árúk ára. A cantine nagy forgalmára jellemző, hogy 1910-ben e bevétele 102.000 frank volt, noha minden önköltségi áron kelt el, amelyből a legjelentékenyebb összeg jut, a dohányra, kenyérré és disznózsírra. Tudvalevő ugyanis, hogy a dohányzás úgy itt, mint az összes belga igazságügyi intézetekben (még a javító-nevelőintézetekben is bizonyos koron túl levő növendékeknek) meg van engedve. Igen jelentékeny összeget fordítanak a telepések az élelem pótlására, mindamellettt azonban elenyészően csekély, ha a félmillió franknál nagyobb összeghez arányosítjuk, amennyibe a telepések ellátása egy évben kerül. Az ellátás – amelyről személyesen volt alkalmam meggyőződni – igen ízletes és teljesen elegendő. Az elfogyasztott óriási mennyiségekre jellemzők a következő számok: 1910-ben elfogyott két millió kilogramm burgonya, 1 millió kilogramm kenyér, 290.00 liter tej, 190.000 kg. hús, 23.000 kg. szalonna, 200.000 kg zöldség stb.

Az 1910-ben kiszabott fegyelmi büntetések okai között legelső helyen, 1062 esettel a szökési kísérlet szerepel, amelyre az összes büntetéseknek több mint 50.7%-a esik; 547 esetben szerepel a büntetés okául a rossz viselkedés, 229 esetben a munka visszautasítása, 91 esetben lopás, 85 esetben pedig czívódás.

Igen feltűnő jelenség a szökések nagyon nagy száma; így az elmúlt évben összesen 1197 szökés történt, amely szám a kihelyezések arányával is összefügg. A szökések nagy száma a magyarázata annak, hogy az ötödik osztályban a létszám állandóan magas; gyakran annyira, hogy idő előtt vissza kell osztani ebből az osztályból egyeseket a kilencedik csoportba, hogy újaknak helyet adjanak. A szökést igen megkönnyíti a felügyelő személyzet elégtelensége, továbbá a munkatermeknek nagy kiterjedésű területen elhelyezett volta, továbbá a földműveléssel foglalkozóknak nehéz ellenőrzése. Mindamellettt sem az igazgatóságnak, sem a felügyeleti ható-

ságnak nem okoz a szökések nagy száma különös gondot. A szökevények ugyanis éppen azok a gyenge akaraterejű egyének, nagyobbrészt alkoholisták, akik rendszeren az első közeli korcsmánál elvesztik önfegyelmező erejüket, lerészegednek és így csakhamar a hatóság kezébe jutnak. Az 1910. évben p. o. szökésből 1026 szállítottatott vissza. Mindamellett megtörténik, hogy egyesek megbecsülik magukat, amely esetben az igazgatóság a szökevénynek visszaszállítását nem kívánja, hanem azokat felügyelet alatt tovább is szabadlábbon hagyja.

Amint említettük, a kilencedik csoport a tulajdonképpeni csavargók tábora, a telep rendes legénysége és állandó eleme, akik szabadidejüket a középső nagy udvarban (grande cour) töltik, a munkaidő alatt pedig a különböző munkatermekben vannak széjjelosztva. A munkatermek mind jól berendezett műhelyek, ahol a zárkózott, szótlan, eldurvult, elvadult alakok levetik szürke kabátjukkal együtt rendes arczkifejezésüket és serényen dolgoznak, közremunkálkodva a merxplasi telep műhelyeinek jóhírén. A telep műhelyei látják el immár nemcsak a telepet magát minden szükségessel, olyannyira, hogy az utóbbi évek óta már egyáltalán nem szorult semmi másutt készült termékre, a telep maga készítvén el mindent a gázométertől kezdve az újonnan emelt épületekig, a telepről kerülvén ki a tervrajz az utolsó téгла és szeg is, hanem az állami vállalatokban is fontos szerep jut a telepnek. így az ebben az évben Forêstban (Bruxelles mellett) emelt nagy fogház téglája, asztalosmunkája, lépcső vaskorlátjai mind Merxplason készült és ez látja el a hadsereg és a posta nagy részét ruhaneművel.

Alig van iparág, amely a telepen meg ne lenne honosítva. Kiemelkedik ezek közül is a mindjobban terjeszkedő gyöngyházgombgyár, amely a continensen az első volt és amelynek elterjedt híre sok érdeklődőt vitt Merxplásra; igen érdekes a takácsok műhelye, ahol a munkában megöregedett, de a gépek tökéletesedésével szükségtelemné vált és tönkrement takácsok megtalálják az ócska rendszerű szövőszékeiket, amelyeken igen nagy buzgalommal szövik az állam által megrendelt árút. A telep lakóinak foglalkoztatásánál az az elv érvényesül, amelyet a telep állami megvásárlása idején az akkori igazságügyminister a következő szavakkal fejezett ki: »Merxplason nem akarunk üzérkedni. A föld termékenynyé tétele mindenestre következménye lesz egy központi telep létesítésének, de a cél nem ipari vagy kereskedelmi vállalkozás«. Mindenkinek képességeihez mért foglalkoztatása, mindenkinek munkára való szoktatása a cél és ennek a telep a teljes mértékben eleget tesz. Ott látjuk az elaggott, teljesen elerőtlenedett csavargókat, de magukat az elmeengéket is, amint tépik, megmunkálják a kóczot a

takácsok részére, vagy ott a taposó malomban a sántákat, vakokat és bénákat, amint hajtják negyedóránként felváltva, turnusokban pár fillér keresetöbbléért, hogy több jusson dohányra vagy sörre, a malomkereket. Igen szép eredményt ért el a telep a földművelés terén is. A pár évtizeddel ezelőtt még teljesen föltöretlen, terméketlen föld hasznossá tétele be van fejezve; az egész terület csatornázva, anversi trágyával évenként újra trágyázva, úgy hogy a telep szükséglete nagy részben onnan kerül elő; kitűnő állapotban levő szarvasmarhái, sertései és juhái mind a gondos gazda kezét dicsérik.

Pedig azzal a munkától elszokott, vagy talán igazán sohasem dolgozott, változó elemmel ezt az eredményt elérni igen nehéz. Nagyon jellemző volt az a válasz, melyet az egyik tétlenül ülő telepes arra a kérdésemre adott, amit belépve a műterembe, hozzá intéztem. »Mit csinál?« kérdeztem. »Várom a szabadulásomat.« »És mikor szabadul?« »Tíz nap múlva.« Az 1910. évben a telepről elbocsátottak átlagban 22 hónapot töltöttek Merxplason; a szabadultak között csak egy volt, aki a maximumot, a hét évet a telepen végig kitöltötte, ugyancsak egy volt, aki egy hónapnál kevesebb időt töltött a telepen, itt ugyanis teljes mértékben érvényesül a határozatlan büntetések intézménye. A békebíró két évtől hét évig terjedő időtartamon belül egy meghatározott időtartamra bocsátja a kormány rendelkezésére (»mettre à la disposition du gouvernement«), hogy az a telepre beutalja az illetőt, de az igazgatóság előterjesztése alapján jogában áll az igazságügyministernek a telepest bármely perczen szabadon engedni; ez az intézkedés tehát correctivuma lehet az esetleges bírói tévedésnek. A szabaduláskor a telepes megkapja a megtakarított kis pénzét, azon az intézetben vásárolhat magának igen jutányosán ruhaneműt; a patronage gondoskodik elhelyezéséről és mégis az a tapasztalat, hogy legnagyobb részben ismét visszajönnek. Jellemzők erre nézve a következő számok: 1910. évben a telep szaporodása 4.367 volt, ebből csak 642 volt olyan, aki először lépett a telepre, míg 471 másodízben, 360 harmadízben és majdnem az összlétszámnak a fele, 2.149 már háromszor vagy még többször volt a telepen; ezzel szemben áll a szabadulók száma, amely 1910 ben 2.590 volt. A téli hónapokban a munkaalkalmak csökkenésével a csavargás előföltetelei szaporodnak; ennek jellemző bizonyítéka az, hogy míg a telep 1910-ben a legnagyobb népességet február 25-én (5.729) érte el, addig a legkisebb szám augusztus 6-án (5.009) volt.

Mindezek a tapasztalatok arra a meggyőződésre vezetnek, hogy a csavargás kérdése sem magyarázható egyoldalúan: éppen annyira megvannak az egyénben, annak szellemi

és testi tulajdonságaiban, mint a szociális élet szövevényes alakulásában rejlő okai. És ha az állam egy nagy telepre összegyűjti mindazokat, akik akaratuk gyengeségénél, a társadalomba való beilleszkedésre vonatkozó állandó vagy ideiglenes képtelenségüknel fogva a társadalmat veszélyeztetik, az állam ilyen irányú működésével – habár ezzel nem meríti ki a csavargás és koldulás ügyének rendezése érdekében reá váró feladatokat – nemcsak polgárainak igen nagy, a rohamosan fejlődő és átalakuló gazdasági életben mindig jobban fejlődő számát a munkáséletre vezeti, arra reá szoktatja, vagy legalább is az akaratilag gyengék részére egyideig az emberi hivatásnak inkább megfelelő életmód folytatását lehetővé teszi, hanem a társadalom védelmét és így a rendezett életet élő polgároknak fokozottabb erő kifejtését is biztosítja.

Erődi Tihamér.